

אברכי כולל

יח. בענין מעמדם של אברכי הכוללים, דנו בזה הפוסקים, והכרעתם דבאופנים מסויימים דינם כשכירים, ויש חולקים, ועיין בהערות (כ).

מקורות והערות

הפועל

- "תקופת השכירות" (סעיף ד'), וסיכם את הדברים להלכה כך. דזה ברור שאם אדם נתמך באופן פרטי על ידי אדם אחר, בוודאי אין לו דין של פועל. אבל כשמדובר בכולל מסודר, שהמייסד או ראש הכולל מחייתו ופרנסתו מזה כרגיל בזמננו, ובזכות אותם התלמידים מקבל תמיכות ממקומות שונים, ומרויח על ידם, ועבור זה נותן להם שכרם, ומתנהג כבעל הבית לכל דבר על ידי שהוא בוחר את תלמידי הכולל והרמ"ם וקובע את זמני וסדרי הלימוד, דעת תורה נוטה שדינם כפועלים עכ"ל. וכ"כ בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ג סימן ת"ע). ולפי"ז, בכוללים השייכים לחוג מסויים, שכל אברך השייך לאותו חוג יכול ללמוד בכולל, וגם אין בעל הבית שעומד בראש הכולל, שכל מחייתו ופרנסתו מזה, אפשר שבכולל כזה, אין דין האברך כפועל, כנלענ"ד. וכ"כ בשו"ת תשובות והנהגות (שם).

ב). משום עושה פעולה לעצמו. - ראה לעיל (סעיף י"ז ובהערות שם), מה שכתבנו בדין האומר לחברו עשה פעולה לעצמך, אם יש בזה משום שכירות או לא, ולהאמור לעיל יש לדון גם במעמדם של תלמידי הכולל, דלכאורה תליא בהך פלוגתא. דאף אם נאמר שאין בלימודם משום עשייה עבור מנהל המוסד או ראש הכולל, אבל עכ"פ יש כאן משום עושה פעולה לעצמו, דהיינו שמנהל הכולל אומר לו למוד בשביל עצמך ואני אתן לך שכר על זה, ולדברי האומרים דגם בזה יש משום שכירות לכאורה דינם כשכירים, כנלענ"ד. [והעירני

נמצא לפי האמור לעיל, דבאומר לחברו עשה פעולה לעצמך, בין אם הוא מחוייב בין כך לעשותו, כגון שאמר לו עשה לך תפילין או סוכה, ובין אם אומר לו שיעשה סתם פעולת הרשות לעצמו, נחלקו בזה הפוסקים אם יש בזה משום שכירות או לא, ומספיק לא מפקינן ממונא מהמוחזק.

אמנם אם התבקש לעשות את הפעולה עבור חברו, אף שמחוייב לעשותו מצד הדין, כגון הצלת ממונו או גופו, חייב לשלם לו עכ"פ שכרו הראוי, ולדעת רוב הפוסקים יש בזה משום שכירות. ודינים אלו נתבארו באריכות בפרק כ"ט - "חובות העובד" (סעיפים ט"ו-ט"ז), ובפרק כ"ב - "טענות השטאה" (ביאורים א'), עיי"ש.

ובפרק ל' - "הלנת השכר" (הערה כ"ו), הבאנו בשם שו"ת שואל ומשיב (מהדו"ת ח"ג סימן מ"ב) לענין בל תלין, דבעושה פעולה לעצמו אין המבקשו ומבטיחו עובר בבל תלין, ומשמע מדבריו דשייך בזה שכירות, רק דבבל תלין אינו עובר עיי"ש בטעמו.

ב) הנה במעמדם של תלמידי כולל יש לדון בזה משום כמה צדדים. א). ככל שכיר ופועל. ב). משום עושה פעולה לעצמו. ג). מניעת פעולה. ד). שכר בטלה. וכמבואר לקמן:

א). ככל דין שכיר. - עיין בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סימן ט"ו) שדן בענין מעמד תלמידי כוללים לענין פיטורין בתוך הזמן (ראה פרק י"ד

לקמן פרק ל' - "הלנת השכר" (סעיפים ל"ח-ל"ט), מה שכתבנו עוד בדין הלנת השכר בתמיכת תלמידי הכוללים].

ולבאורה לפי"ז אין במעמדו של אברך כולל משום שכירות, אמנם לענ"ד נראה דעדיין יש מקום לחלק, ואף לדעת של הגרי"ש אלישיב שליט"א הוא רק לענין בל תלין, דכיון שאסור לו ליטול שכר פעולה רק שכר בטלה אין זה "פעולת שכיר", ולא הוי בכלל לא תלין פעולת שכיר. אבל ככל שנוגע הדבר לענין עצם מעמדו של אברך הכולל אפשר דהוי כפועל. דהרי לא גרע זה מפועל העושה בחנם דפשוט בפי כל הפוסקים דדינו כפועל, וגם מדברי רוב הפוסקים הסוברים דאף בדבר של איסור יש בזה משום שכירות (ראה לקמן סעיף י"ט), ג"כ מוכח דאין באיסור נטילת השכר משום לקבוע את מעמדו של הפועל, כנלענ"ד.

אמנם דע דכל האמור לעיל הוא רק לענין מעמדם, דהיינו אם יש בתשלום התמיכה משום "תשלום שכירות" או לא, כגון לענין איסור בל תלין וכדומה. אבל ברור שאף באופנים שאין דינם כשכירים, נואפילו אם כל שכרו הוא רק שכר בטלה, מ"מ אסור לפטר אברך כולל באמצע זמן הלימודים. דכיון שעל סמך הבטחת ראש הכולל או המנהל, האברך לא הלך ללמוד בכולל אחר, א"כ באופן שהיה יכול למצוא כולל אחר, חייבים לשלם לו. נואפשר דאף אם לא היה יכול למצוא כולל אחר, כיון דאפשר שאם לא היה מוצא כולל אחר היה מחפש עבודה וכיו"ב, א"כ הפסיד לו, וחייב לשלם לו. וכפי שנתבאר דינים אלו בהרחבה בפרק ט"ו - "חזרת המעביד". וכן שמעתי מפי הגר"נ נוסבוים שליט"א, וראה בהערות הגרי"א כהן שליט"א בסוף הספר.

וראה בפרק י"ד - "תקופת השכירות" (סעיף ד')

הגאון ר' ישעי' הרשקוביץ שליט"א, דאפשר דהדין כן אף לדעת הנתיב"מ (ריש סימן פ"א), דאין באומר עשה פעולה לעצמך משום שכירות, מ"מ כיון דאינו מחוייב ללמוד ללא שכר בטלה הוי שכירות, שו"ר בשו"ת נצח ישראל (סימן נ"ב אות ז'), שכתב כעין זה, דכיון שנהגו לשלם לתלמידי הכולל, א"כ שוב לא שייך טענת משטה עיי"ש, וראה עוד בהערותיו של הגרי"א כהן שליט"א בסוף הספר.

ג). משום מניעת פעולה. - בפתחי חושן (פ"ח

הערה ג') כתב בשם הסבא קדישא הגרש"א אלפנדרי זצ"ל, דתלמידי הישיבה דינם כשכירים וכפועלים. וכתב שם שאפילו אם נסבור שמניעת פעולה אינה בכלל שכירות, היינו דווקא במניעה ממש, דהיינו שאומר לו סתם שלא יתעסק בכלום. אבל אם אומר לאדם שב במקום פלוני, כיון שהתנה עמו שיהיה במקום מסוים, הוי כמעשה, ודינו כשכירות. ולפי"ז ה"ה תלמידי הישיבה מכיון שהם צריכים לשבת במקום מסוים וצריכים ללמוד דווקא לימוד מסוים, יש בזה משום שכירות. וכ"כ בתשובות והנהגות (ח"ג סימן ת"ע אות ט'), וכ"כ בדרכי חושן (עמוד שי"ג) דמסתבר דבאופן שקשרו למקום מסוים הוי כשכירות. ולטעם זה תלמיד כולל שאינו צריך ללמוד במקום מסוים, וגם לא לימוד מסוים, אפשר דאין דינו כשכיר.

ד). **שכר בטלה.** - בספר פעולת השכיר (פ"ה ס"ח) כתב, ששאל את הגרי"ש אלישיב שליט"א אם יש בתמיכת הכולל משום איסור בל תלין. והשיב לו שאין האברכים נחשבים לשכירים של המוסד או של ראש הכולל, מכיון שמותר ליטול רק שכר בטלה (כמבואר בשו"ע יו"ד סימן רמ"ו סעיף כ"א ברמ"א - וראה פרק כ"ט - "חובות העובד" סעיף י"ד), אין זה נקרא פעולת שכיר, ואין בזה איסורי הלנת השכר. וראה

שכירות לעבודה אסורה

יז. עובד שנשכר למלאכה שיש איסור בעשייתה, וקיבל את שכרו אין צריך להחזירו, ^{הערה 1234567} ויש אומרים שיש בזה משום שכירות ואף לכתחילה חייב לשלם לו את השכר שהבטיחו, ויש חולקים, ועיין בהערות (כא).

שכירות בקטן

כ. קמן וה"ה קמנה שהגיעו לעונת הפעוטות, ושנשכרו לעבודה חייב המעביד בשכרם "ככל שכיר" (כב), ואף קודם שהגיעו לעונת הפעוטות חייב המעביד לשלם (כג)

הערה 1234567

מקורות והערות

ובהערות), שכתבנו, דאפשר דיש בהבטחת מילגה לתלמידי הכולל, גם משום נדר לצדקה. ואם עפ"י הדין אברך הוא בגדר עני, אף באופנים שאין מעמדו כשכיר, מ"מ מדין צדקה, אפשר דחייב לשלם לו כל מה שהבטיחו, אף באופן שלא היה מוצא כולל או עבודה אחרת, ולא נגרם לו נזק, עיי"ש.

בשם עטרת צבי ומאמר קדישין (על שו"ע חו"מ), דטוב שיתן הבעה"ב המעות לעניים.

ובשו"ת ישועות ישראל (חו"מ סימן כ"ב) כתב דפשוט שכל זמן שלא עשה הפועל מלאכתו, יכול לחזור בו שלא לעשות המלאכה בדבר איסור, ואפילו אם שכרו בקנין.

(כא) בשו"ת תשורת ש"י (סימן ז') נשאל באחד ששכר לסרסור [מתווך] כדי להטעות את חברו במדידת הסחורה, אם צריך לשלם לסרסור. והביא שם את דברי הנתיב"מ (בסימן ט' סק"א) שכתב בשוכר עדי שקר להעיד והעידו, שאינם צריכים להחזיר השכר (ולמד כן מאתנן שמצינו בו שחייב לשלם). וסיים שם התשורת ש"י שלדעתו נראה שגם לכתחילה חייב לשלם שכרו, וכ"כ באמרי בינה (דיני דיינים סימן י"ז).

אבל בשו"ת חת"ס (חו"מ סימן כ"ז) כתב שדווקא באתנן חידוש הוא שחידשה תורה, אבל שאר דברים לא, ואין "בדבר איסור" משום שכירות. ועיין בהגהות חכמת שלמה (סימן קפ"ב סעיף ו') שנשאר בזה בצ"ע, ומ"מ משמע שם מדבריו שיש בזה משום שכירות אלא שפטור לשלם מדין קנס, וכ"כ בפתחי תשובה (סימן ל"ב סק"א) בשם שו"ת שבות יעקב (חו"מ סימן קמ"ה) שפטור מלשלם, ומ"מ בהמשך הביא הפת"ש

(כב) ראה לקמן (הערה כה-1), בגדר "עונת הפעוטות". וראה בפרק ל' - "הלנת השכר" (סעיף ל"ז), מה שהבאנו בשם האהבת חסד, דיש איסור בל תלין גם בשכרו של הקטן, ומסתימת דבריו משמע לכאורה שיש לקטן דין שכיר אף קודם עונת הפעוטות, ובפתחי חושן (פ"ז הערה ל"ג) כתב דאפשר דאע"פ שחייב לשלם לו, מכל מקום אין בו דין "שוכר ומשכיר" קודם עונה זו, ודבריו צ"ב דהרי לא תלין "פעולת שכיר" כתיב, וכל שאינו בתורת שכיר אין בו כל תלין. אמנם גם מתשובת הרשב"א (ח"ג סימן צ"ט, הובא לקמן בהערה הבאה) משמע קצת דכל שלא הגיע לעונת הפעוטות אינו עובר בכל תלין, ואפשר דאף האהבת חסד לא כתב דינו אלא בהגיע לעונת הפעוטות, וצ"ע.

(כג) רמ"א (סימן ע"ר סעיף א'), שכתב ששכירות של הקטן "מוציאין בדיינים", וכן מוכח